Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 11ης Σεπτεμβρίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 2002/65/ΕΚ – Σύμβαση καταναλωτικής πίστεως συναφθείσα εξ αποστάσεως – Δικαίωμα υπαναχωρήσεως – Άσκηση του δικαιώματος υπαναχωρήσεως μετά την πλήρη εκτέλεση της συμβάσεως κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή – Ανακοίνωση στον καταναλωτή των πληροφοριών σχετικά με το δικαίωμα υπαναχωρήσεως»

Στην υπόθεση C-143/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Landgericht Bonn (περιφερειακό δικαστήριο Βόννης, Γερμανία) με απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Φεβρουαρίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Antonio Romano,

Lidia Romano

κατά

DSL Bank – υποκατάστημα της DB Privat- und Firmenkundenbank AG, πρώην DSL Bank – λειτουργική μονάδα της Deutsche Postbank AG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, C. Toader, A. Rosas, L. Bay Larsen και M. Safjan (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η DSL Bank – υποκατάστημα της DB Privat- und Firmenkundenbank AG, εκπροσωπούμενη από τον A. Menkel, Rechtsanwalt,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη, αρχικά, από τους T. Henze, M. Hellmann και E. Lankenau καθώς και από την A. Berg, και, στη συνέχεια, από τους M. Hellmann και E. Lankenau καθώς και από την A. Berg,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον F. Erlbacher και την C. Valero,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Μαρτίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2, του άρθρου 5, παράγραφος 1, του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, και παράγραφος 6, καθώς και του άρθρου 7, παράγραφος 4, της οδηγίας 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ (ΕΕ 2002, L 271, σ. 16).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Antonio Romano και της Lidia Romano και, αφετέρου, της DSL Bank – υποκατάστημα της DB Privat- und Firmenkundenbank AG, πρώην DSL Bank – λειτουργική μονάδα της Deutsche Postbank AG (στο εξής: DSL Bank), με αντικείμενο την άσκηση, εκ μέρους του A. και της L. Romano, του δικαιώματος υπαναχωρήσεως από σύμβαση πιστώσεως συναφθείσα μεταξύ των εν λόγω διαδίκων της κύριας δίκης.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 3, 12 έως 14, 23 και 24 της οδηγίας 2002/65 έχουν ως εξής:

«(1) Είναι σημαντικό, στο πλαίσιο της υλοποίησης των στόχων της εσωτερικής αγοράς, να ληφθούν μέτρα για την προοδευτική εδραίωση της αγοράς αυτής, τα οποία θα πρέπει να συμβάλλουν εκτός των άλλων και στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας του καταναλωτή, σύμφωνα με τα άρθρα 95 και 153 [ΕΚ].

[…]

(3) […] Προκειμένου να εξασφαλίζεται η ελευθερία επιλογής του καταναλωτή, η οποία αποτελεί ουσιώδες δικαίωμά του, είναι απαραίτητο ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του, ώστε να βελτιώνεται η εμπιστοσύνη του στην εξ αποστάσεως πώληση.

[…]

(12) Διαφορετικές ή ανόμοιες διατάξεις προστασίας των καταναλωτών θεσπιζόμενες από τα κράτη μέλη στον τομέα της εξ αποστάσεως εμπορίας χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές θα μπορούσαν να έχουν αρνητικές συνέπειες για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων. Συνεπώς, χρειάζεται να θεσπισθούν κοινοί κανόνες σε κοινοτικό επίπεδο στο συγκεκριμένο τομέα, χωρίς να θιγεί το γενικό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή στα κράτη μέλη.

(13) Με την παρούσα οδηγία θα πρέπει να διασφαλίζεται ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή, ώστε να εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να μπορούν να προβλέπουν διατάξεις άλλες από αυτές που θεσπίζονται από την παρούσα οδηγία για τους τομείς τους οποίους αυτή εναρμονίζει, εκτός εάν αναφέρεται το αντίθετο ρητώς σε αυτή.

(14) Η παρούσα οδηγία καλύπτει όλες τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες που είναι δυνατόν να παρασχεθούν εξ αποστάσεως. Ωστόσο, ορισμένες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες διέπονται από ειδικές διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας που εξακολουθούν να εφαρμόζονται στις συγκεκριμένες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Είναι, εντούτοις, σκόπιμο να θεσπιστούν αρχές σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία τέτοιων υπηρεσιών.

[…]

(23) Είναι σημαντικό, για να εξασφαλίζεται η βέλτιστη προστασία του καταναλωτή, να ενημερώνεται αυτός επαρκώς για τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας και, ενδεχομένως, για τους κώδικες συμπεριφοράς που υφίστανται στον εν λόγω τομέα και να διαθέτει δικαίωμα υπαναχώρησης.

(24) Όταν το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν εφαρμόζεται διότι ο καταναλωτής έχει ζητήσει ρητώς την εκτέλεση μιας σύμβασης, ο προμηθευτής θα πρέπει να πληροφορεί τον καταναλωτή.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Αντικείμενο της παρούσας οδηγίας είναι η προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές.»

5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

α) “σύμβαση εξ αποστάσεως”: κάθε σύμβαση που αφορά χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και συνάπτεται μεταξύ ενός προμηθευτή και ενός καταναλωτή, στο πλαίσιο συστήματος εξ αποστάσεως πώλησης ή παροχής υπηρεσιών οργανωμένου από τον προμηθευτή, ο οποίος χρησιμοποιεί αποκλειστικά, για τη σύμβαση αυτή, ένα ή περισσότερα μέσα επικοινωνίας εξ αποστάσεως, μέχρι και τη στιγμή σύναψης της σύμβασης·

β) “χρηματοοικονομική υπηρεσία” κάθε υπηρεσία τραπεζικής, πιστωτικής, ασφαλιστικής ή επενδυτικής φύσεως, ή σχετική με ατομικές συντάξεις ή με πληρωμές·

γ) “προμηθευτής”: κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, το οποίο, ενεργώντας στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής του ιδιότητας, παρέχει συμβατικώς υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο συμβάσεων εξ αποστάσεως·

δ) “καταναλωτής”: κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, στο πλαίσιο συμβάσεων εξ αποστάσεως, ενεργεί για σκοπούς εκτός του πεδίου της εμπορικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας·

[…]».

6 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Πληροφόρηση του καταναλωτή πριν από τη σύναψη της συμβάσεως εξ αποστάσεως», έχει ως εξής:

«1. Ο καταναλωτής σε εύθετο χρόνο και προτού δεσμευθεί από μια εξ αποστάσεως σύμβαση ή προσφορά λαμβάνει τις πληροφορίες που αφορούν:

[…]

3) Τη σύμβαση εξ αποστάσεως
   α) την ύπαρξη ή μη δικαιώματος υπαναχώρησης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6, και, εάν υπάρχει τέτοιο δικαίωμα, τη διάρκεια και τις προϋποθέσεις άσκησής του, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών για το ποσό που ενδέχεται να υποχρεωθεί να πληρώσει ο καταναλωτής σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 1, καθώς επίσης και τις συνέπειες της μη άσκησης αυτού του δικαιώματος·

[…]

2. Οι πληροφορίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1, ο εμπορικός σκοπός των οποίων πρέπει να καθίσταται σαφής, παρέχονται κατά τρόπο σαφή και κατανοητό με κάθε ενδεικνυόμενο μέσο σε σχέση με το χρησιμοποιούμενο μέσο επικοινωνίας εξ αποστάσεως, λαμβανομένων δεόντως υπόψη ιδίως των αρχών της καλής πίστης που πρέπει να διέπει τις εμπορικές συναλλαγές και της προστασίας εκείνων που, σύμφωνα με τη νομοθεσία των κρατών μελών, είναι ανίκανοι προς δικαιοπραξία, όπως οι ανήλικοι.

[…]»

7 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2002/65, το οποίο επιγράφεται «Πρόσθετες απαιτήσεις πληροφόρησης», προβλέπει τα εξής:

«1. Όταν οι διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας που διέπουν τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες συνεπάγονται απαιτήσεις εκ των προτέρων πληροφόρησης, οι οποίες προστίθενται σε αυτές που απαριθμούνται στο άρθρο 3 παράγραφος 1, οι εν λόγω απαιτήσεις εξακολουθούν να ισχύουν.

2. Εν αναμονή περαιτέρω εναρμόνισης, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν σε ισχύ ή να εισάγουν αυστηρότερες διατάξεις σχετικά με τις απαιτήσεις εκ των προτέρων πληροφόρησης, εφόσον οι διατάξεις αυτές είναι συμβατές με το κοινοτικό δίκαιο.

3. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τις απαιτήσεις εκ των προτέρων πληροφόρησης σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 2 του παρόντος άρθρου, όταν οι απαιτήσεις αυτές προστίθενται σε αυτές που απαριθμούνται στο άρθρο 3 παράγραφος 1. Η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη της τις γνωστοποιούμενες εθνικές διατάξεις, κατά την εκπόνηση της έκθεσης που αναφέρεται στο άρθρο 20 παράγραφος 2.

4. Η Επιτροπή, προκειμένου να εξασφαλίζει ένα υψηλό επίπεδο διαφάνειας με κάθε κατάλληλο μέσο, φροντίζει ώστε οι πληροφορίες που της γνωστοποιούνται για τις εθνικές διατάξεις να διαβιβάζονται επίσης στους καταναλωτές και στους προμηθευτές.»

8 Κατά το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Ανακοίνωση των συμβατικών όρων και των εκ των προτέρων πληροφοριών»:

«1. Ο προμηθευτής ανακοινώνει στον καταναλωτή όλους τους όρους της σύμβασης, καθώς και τις πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφος 1 και στο άρθρο 4, σε χαρτί ή σε άλλο σταθερό μέσο, το οποίο τίθεται σε εύθετο χρόνο στη διάθεση του καταναλωτή και στο οποίο έχει αυτός πρόσβαση, πριν να δεσμευτεί από σύμβαση εξ αποστάσεως ή προσφορά.

2. Ο προμηθευτής εκπληρώνει την δυνάμει της παραγράφου 1 υποχρέωσή του αμέσως μετά τη σύναψη της σύμβασης εξ αποστάσεως, εάν αυτή έχει συναφθεί κατόπιν αιτήματος του καταναλωτή με τη χρησιμοποίηση μέσου επικοινωνίας εξ αποστάσεως, το οποίο δεν επιτρέπει να ανακοινωθούν οι συμβατικοί όροι και οι πληροφορίες σύμφωνα με την παράγραφο 1.

[…]»

9 Το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα υπαναχώρησης», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι ο καταναλωτής διαθέτει προθεσμία δεκατεσσάρων ημερολογιακών ημερών για να υπαναχωρήσει, χωρίς καμία ποινή και χωρίς να αναφέρει αιτιολογία. […]

Η προθεσμία εντός της οποίας μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα υπαναχώρησης αρχίζει να μετράται:

– είτε από την ημέρα σύναψης της σύμβασης εξ αποστάσεως […],

– είτε από την ημέρα που ο καταναλωτής παρέλαβε τους συμβατικούς όρους και τις πληροφορίες, σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφοι 1 και 2, εφόσον αυτή η τελευταία ημερομηνία είναι μεταγενέστερη από την αναφερόμενη στην πρώτη περίπτωση.

[…]

2. Το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν εφαρμόζεται:

[…]

γ) στις συμβάσεις των οποίων η εκτέλεση έχει ολοκληρωθεί πλήρως και από τα δύο μέρη με ρητή αίτηση του καταναλωτή προτού ασκήσει ο καταναλωτής το δικαίωμα υπαναχώρησης.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν έχει εφαρμογή:

α) σε πίστωση η οποία προορίζεται κυρίως για την κτήση ή τη διατήρηση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας επί εγγείου ιδιοκτησίας ή επί υπάρχοντος ή υπό κατασκευή κτιρίου, ή για την ανακαίνιση ή βελτίωση κτιρίου, ή

β) σε πίστωση η οποία εξασφαλίζεται είτε με υποθήκη επί ακινήτου είτε με δικαίωμα επί ακινήτου […]

[…]

6. Εάν ο καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης, κοινοποιεί το γεγονός αυτό σύμφωνα με τις πρακτικές οδηγίες που του έχουν δοθεί κατά το άρθρο 3 παράγραφος 1 σημείο 3 στοιχείο δ) πριν από την εκπνοή της προθεσμίας, έτσι ώστε η κοινοποίηση να μπορεί να αποδεικνύεται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Η προθεσμία θεωρείται ότι έχει τηρηθεί εφόσον η κοινοποίηση έχει αποσταλεί πριν από την εκπνοή της προθεσμίας, υπό την προϋπόθεση ότι έχει γίνει σε χαρτί ή σε άλλο σταθερό μέσο το οποίο τίθεται στη διάθεση του αποδέκτη και στο οποίο ο αποδέκτης έχει πρόσβαση.

[…]»

10 Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Πληρωμή για υπηρεσία που έχει παρασχεθεί πριν από την υπαναχώρηση», προβλέπει τα εξής:

«1. Εάν ο καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμα υπαναχώρησης που του αναγνωρίζεται από το άρθρο 6 παράγραφος 1, μπορεί να υποχρεωθεί να πληρώσει, το συντομότερο δυνατόν, μόνο για τη χρηματοοικονομική υπηρεσία που του έχει όντως παράσχει ο προμηθευτής σύμφωνα με τη σύμβαση εξ αποστάσεως. Η εκπλήρωση της σύμβασης επιτρέπεται να αρχίσει μόνο μετά τη συναίνεση του καταναλωτή. […]

[…]

3. Ο προμηθευτής δεν μπορεί να απαιτήσει από τον καταναλωτή να καταβάλλει κανένα ποσό βάσει της παραγράφου 1 εκτός εάν μπορεί να αποδείξει ότι ο καταναλωτής είχε δεόντως ενημερωθεί για το πληρωτέο ποσό, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 σημείο 3 στοιχείο α). Ωστόσο, δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να απαιτήσει την πληρωμή αυτή, εάν έχει αρχίσει να εκτελεί τη σύμβαση πριν από την εκπνοή της προθεσμίας υπαναχώρησης, που προβλέπει το άρθρο 6 παράγραφος 1, χωρίς να το ζητήσει προηγουμένως ο καταναλωτής.

4. Ο προμηθευτής υποχρεούται να επιστρέψει στον καταναλωτή, το ταχύτερο δυνατόν και το αργότερο εντός τριάντα ημερολογιακών ημερών, όλα τα ποσά που έχει λάβει από αυτόν σύμφωνα με την εξ αποστάσεως σύμβαση, με εξαίρεση το ποσό που αναφέρεται στην παράγραφο 1. Η προθεσμία αρχίζει να μετράται από την ημέρα που ο προμηθευτής παραλαμβάνει την κοινοποίηση της υπαναχώρησης.

5. Ο καταναλωτής επιστρέφει στον προμηθευτή, το ταχύτερο δυνατόν και το αργότερο εντός 30 ημερολογιακών ημερών, ό,τι χρηματικά ποσά ή/και πράγματα έχει λάβει από αυτόν. […]»

11 Κατά το άρθρο 11 της οδηγίας 2002/65, το οποίο επιγράφεται «Κυρώσεις»:

«Τα κράτη μέλη προβλέπουν τις δέουσες κυρώσεις σε περίπτωση που ο προμηθευτής δεν τηρεί τις εθνικές διατάξεις που έχουν θεσπιστεί δυνάμει της παρούσας οδηγίας.

Τα κράτη μέλη μπορούν ιδίως, για τον σκοπό αυτό, να ορίζουν ότι επιτρέπεται στον καταναλωτή να καταγγείλει τη σύμβαση ανά πάσα στιγμή, χωρίς έξοδα και ποινές.

Οι κυρώσεις αυτές πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές.»

Το γερμανικό δίκαιο

12 Το άρθρο 312b του Bürgerliches Gesetzbuch (αστικού κώδικα), ως έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης (στο εξής: BGB), προβλέπει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Ως “συμβάσεις εξ αποστάσεως” νοούνται οι συμβάσεις παραδόσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, οι οποίες συνάπτονται μεταξύ επιχειρηματία και καταναλωτή, αποκλειστικά με τη χρήση μέσων επικοινωνίας εξ αποστάσεως, εκτός αν η σύναψη της συμβάσεως δεν πραγματοποιείται στο πλαίσιο οργανωμένου συστήματος εξ αποστάσεως πωλήσεως ή παροχής υπηρεσιών. Ως “χρηματοοικονομικές υπηρεσίες” κατά την έννοια της πρώτης περιόδου νοούνται υπηρεσίες τραπεζικής, πιστωτικής, ασφαλιστικής ή επενδυτικής φύσεως και υπηρεσίες σχετικές με ατομικές συντάξεις ή πληρωμές.»

13 Κατά το άρθρο 312d του BGB:

«1. Ο καταναλωτής που συνήψε σύμβαση εξ αποστάσεως έχει δικαίωμα υπαναχωρήσεως κατά το άρθρο 355. […]

2. Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 355, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, η προθεσμία υπαναχωρήσεως δεν αρχίζει πριν ο επιχειρηματίας εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του πληροφορήσεως κατά το άρθρο 312c, παράγραφος 2, […] και, όταν η σύμβαση αφορά την παροχή υπηρεσιών, η προθεσμία αυτή δεν αρχίζει πριν από τη σύναψη της συμβάσεως.

3. Όταν η σύμβαση αφορά την παροχή υπηρεσιών, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως αποσβέννυται και στις ακόλουθες περιπτώσεις:

1) αν πρόκειται για χρηματοοικονομική υπηρεσία, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως αποσβέννυται όταν η σύμβαση έχει πλήρως εκτελεστεί και από τα δύο μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή πριν ο καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως. […]

[…]

5. Το εν λόγω δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν υφίσταται, επίσης, στις εξ αποστάσεως συμβάσεις στο πλαίσιο των οποίων ο καταναλωτής ήδη έχει, δυνάμει των άρθρων 495 και 499 έως 507, δικαίωμα υπαναχωρήσεως ή επιστροφής κατά την έννοια του άρθρου 355 ή 356. Στις συμβάσεις αυτές εφαρμόζεται κατ' αναλογίαν η παράγραφος 2.

6. Όσον αφορά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ο καταναλωτής, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 357, παράγραφος 1, οφείλει αποζημίωση για την παρασχεθείσα υπηρεσία, σύμφωνα με τις διατάξεις περί του εκ του νόμου δικαιώματος υπαναχωρήσεως λόγω μη εκπληρώσεως, μόνο στην περίπτωση που έχει ενημερωθεί για αυτήν την έννομη συνέπεια πριν από τη σύναψη της συμβάσεως και έχει ρητώς συγκατατεθεί για την έναρξη παροχής της υπηρεσίας από τον επιχειρηματία πριν από τη λήξη της προθεσμίας υπαναχωρήσεως.»

14 Το άρθρο 346 του BGB ορίζει τα εξής:

«1. Εάν ένα συμβαλλόμενο μέρος έχει επιφυλαχθεί συμβατικώς του δικαιώματός του να υπαναχωρήσει ή έχει εκ του νόμου δικαίωμα υπαναχωρήσεως, στην περίπτωση υπαναχωρήσεως πρέπει να επιστραφούν οι ληφθείσες παροχές και τα αποκομισθέντα ωφελήματα.

2. Αντί της επιστροφής, ο οφειλέτης πρέπει να καταβάλει αποζημίωση ίση προς την αξία της παροχής, εφόσον

1) η επιστροφή ή απόδοση αποκλείεται λόγω της φύσεως της παροχής […]

Εάν στη σύμβαση ορίζεται αντιπαροχή, αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τον υπολογισμό της αποζημιώσεως· εάν πρέπει να παρασχεθεί αποζημίωση για το πλεονέκτημα της χρήσεως του δανεισθέντος κεφαλαίου, μπορεί να αποδειχθεί ότι η αξία του εν λόγω πλεονεκτήματος ήταν τελικώς μικρότερη.»

15 Το άρθρο 355 του BGB ορίζει στην παράγραφο 3 τα εξής:

«Το δικαίωμα υπαναχωρήσεως αποσβέννυται το αργότερο έξι μήνες μετά τη σύναψη της συμβάσεως. Σε περίπτωση παραδόσεως αγαθών, η προθεσμία αυτή δεν αρχίζει πριν από την ημερομηνία παραλαβής τους από τον αποδέκτη. Κατά παρέκκλιση από την πρώτη περίοδο, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν αποσβέννυται αν ο καταναλωτής δεν έχει ενημερωθεί δεόντως σχετικά με το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως· στην περίπτωση εξ αποστάσεως συμβάσεως για την παροχή

χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, το εν λόγω δικαίωμα ωσαύτως δεν αποσβέννυται όταν ο επιχειρηματίας δεν έχει εκπληρώσει δεόντως τις υποχρεώσεις πληροφορήσεως που υπέχει από το άρθρο 312c, παράγραφος 2, σημείο 1.»

16 Το άρθρο 495 του BGB προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Όταν πρόκειται για σύμβαση δανείου που συνάπτει καταναλωτής, ο δανειολήπτης έχει δικαίωμα υπαναχωρήσεως κατά το άρθρο 355.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Τον Οκτώβριο του 2007 ο A. Romano και η L. Romano συνήψαν με το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα DSL Bank δανειακή σύμβαση με σκοπό τη χρηματοδότηση της αγοράς ακινήτου για ιδιωτική τους χρήση.

18 Η σύμβαση αυτή, η οποία αφορούσε τοκοχρεολυτικό δάνειο, προέβλεπε σταθερό επιτόκιο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2017. Η εν λόγω σύμβαση προέβλεπε ότι ο δανειολήπτης θα προέβαινε αρχικά σε εξόφληση του 2 % του κεφαλαίου και ότι, στη συνέχεια, θα κατέβαλλε μηνιαίες δόσεις ύψους 548,53 ευρώ για τόκους και για μέρος του κεφαλαίου. Η εξόφληση έπρεπε να αρχίσει στις 30 Νοεμβρίου 2007 με την καταβολή της πρώτης δόσεως. Η χορήγηση της πιστώσεως εξηρτάτο από τη σύσταση υποθήκης επί του επίμαχου ακινήτου ως εμπράγματη ασφάλεια.

19 Η διαδικασία συνάψεως της συμβάσεως αυτής είχε ως εξής.

20 Η DSL Bank διαβίβασε στον A. Romano και στη L. Romano ένα καταρτισθέν εκ των προτέρων έγγραφο που έφερε τον τίτλο «Αίτηση χορηγήσεως δανείου», μαζί με ένα ενημερωτικό έγγραφο για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως, μια ανακεφαλαίωση των προϋποθέσεων εξοφλήσεως, τους γενικούς όρους χρηματοδοτήσεως, και ένα έγγραφο με τίτλο «Πληροφοριακό δελτίο για τον καταναλωτή όσον αφορά το στεγαστικό δάνειο».

21 Το εν λόγω ενημερωτικό έγγραφο για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως διευκρίνιζε ότι «το δικαίωμα υπαναχώρησης αποσβέννυται πρόωρα, όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και ο δανειολήπτης έχει ρητώς συγκατατεθεί ως προς αυτό».

22 Ο A. Romano και η L. Romano υπέγραψαν την αίτηση χορηγήσεως δανείου, το ενημερωτικό έγγραφο για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως και την απόδειξη παραλαβής του πληροφοριακού δελτίου για τον καταναλωτή όσον αφορά το στεγαστικό δάνειο και απέστειλαν στην DSL Bank το υπογεγραμμένο αντίτυπο των εγγράφων αυτών. Ακολούθως, η DSL Bank αποδέχθηκε με επιστολή την αίτηση των A. και L. Romano για τη χορήγηση δανείου.

23 Ο A. και η L. Romano συνέστησαν τη συμφωνηθείσα εμπράγματη ασφάλεια. Η DSL Bank τους κατέβαλε το δανεισθέν κεφάλαιο κατόπιν αιτήσεώς τους. Ο A. και η L. Romano άρχισαν, ακολούθως, να καταβάλλουν τις συμφωνηθείσες δόσεις.

24 Με έγγραφο της 8ης Ιουνίου 2016, ο A. και η L. Romano δήλωσαν ότι υπαναχωρούν από τη σύμβαση που είχε συναφθεί το 2007 και προέβαλαν ότι το ενημερωτικό έγγραφο για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν ήταν σύμφωνο με το γερμανικό δίκαιο.

25 Δεδομένου ότι η DSL Bank αρνήθηκε ότι ο A. και η L. Romano μπορούσαν να ασκήσουν το εν λόγω δικαίωμα, αυτοί προσέφυγαν στο Landgericht Bonn (περιφερειακό δικαστήριο Βόννης, Γερμανία) ζητώντας να διαπιστωθεί ότι, λόγω της υπαναχωρήσεώς τους, η DSL Bank δεν μπορούσε πλέον να προβάλλει τα δικαιώματά της από την οικεία δανειακή σύμβαση. Επίσης, ζήτησαν από την DSL Bank να επιστρέψει τα ποσά που της είχαν καταβληθεί βάσει της συμβάσεως αυτής πριν από την υπαναχώρηση και να τους καταβάλει αποζημίωση λόγω της εκμεταλλεύσεως των ποσών αυτών.

26 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη δανειακή σύμβαση είναι σύμβαση εξ αποστάσεως για την παροχή χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας, κατά την έννοια του άρθρου 312b του BGB.

27 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η διαλαμβανόμενη στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως και περιεχόμενη στο ενημερωτικό έγγραφο για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως διευκρίνιση περί αποσβέσεως του δικαιώματος αυτού στηρίζεται στο άρθρο 312d, παράγραφος 3, σημείο 1, του BGB, το οποίο μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2002/65. Ωστόσο, κατά τη νομολογία του Bundesgerichtshof (Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία), η διάταξη αυτή του BGB δεν έχει εφαρμογή στις συμβάσεις δανείων που συνάπτονται με καταναλωτή, συμπεριλαμβανομένων των συμβάσεων που συνάπτονται εξ αποστάσεως. Όσον αφορά τις εν λόγω συμβάσεις, ο καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχωρήσεως όχι κατά το άρθρο 312d, παράγραφος 3, σημείο 1, του BGB, αλλά κατά το άρθρο 355, παράγραφος 3, του BGB σε συνδυασμό με το άρθρο 495, παράγραφος 1, του BGB. Το εν λόγω άρθρο 355, παράγραφος 3, αφενός, ορίζει ότι το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν αποσβέννυται αν ο καταναλωτής δεν έχει ενημερωθεί δεόντως για το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως και, αφετέρου, δεν προβλέπει την απόσβεση του δικαιώματος αυτού στην περίπτωση που η σύμβαση έχει ήδη εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η διευκρίνιση περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως σχετικά με την απόσβεση του δικαιώματος υπαναχωρήσεως είναι ορθή και αν, κατά συνέπεια, ο καταναλωτής ενημερώθηκε δεόντως για το δικαίωμά του.

29 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι το κείμενο της ανακοινώσεως σχετικά με το δικαίωμα υπαναχωρήσεως μπορεί να θεωρηθεί ως αρκούντως σαφές και ακριβές για τον μέσο καταναλωτή, όπως αυτός έχει ορισθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου, δηλαδή τον καταναλωτή ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων και όλων των πληροφοριών που παρασχέθηκαν στο πλαίσιο της διαπραγματεύσεως της συμβάσεως. Ωστόσο, το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι η ανακοίνωση αυτή δεν είναι αρκούντως σαφής και ακριβής για τον μέσο καταναλωτή, όπως αυτός έχει ορισθεί από τη γερμανική νομολογία, η οποία παραπέμπει σε έναν λιγότερο ενημερωμένο για νομικά θέματα καταναλωτή.

30 Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης εξαρτάται από την ερμηνεία ορισμένων διατάξεων της οδηγίας 2002/65, το Landgericht Bonn (περιφερειακό δικαστήριο Βόννης) ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2002/65 να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική διάταξη ή πρακτική, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, βάσει της οποίας το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν αποκλείεται σε περίπτωση συμβάσεων δανείου που συνάπτονται εξ αποστάσεως και η εκτέλεσή τους έχει ολοκληρωθεί πλήρως και από τα δύο μέρη με ρητή αίτηση του καταναλωτή πριν ασκήσει ο καταναλωτής το δικαίωμα υπαναχωρήσεως;

2) Πρέπει το άρθρο 4, παράγραφος 2, το άρθρο 5, παράγραφος 1, και το άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, και παράγραφος 6, της οδηγίας 2002/65 να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι η προσήκουσα λήψη από τον καταναλωτή των πληροφοριών που προβλέπει το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, και το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, της εν λόγω οδηγίας, καθώς και η εκ μέρους του άσκηση του δικαιώματος υπαναχωρήσεως με βάση το εθνικό δίκαιο, πρέπει να αξιολογηθούν μόνο με γνώμονα τον μέσο καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων και όλων των περιστάσεων που περιβάλλουν τη σύναψη της σχετικής συμβάσεως;

3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα:

Πρέπει το άρθρο 7, παράγραφος 4, της οδηγίας 2002/65 να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε διάταξη κράτους μέλους η οποία προβλέπει ότι, μετά τη δήλωση υπαναχωρήσεως του καταναλωτή από σύμβαση δανείου που έχει συναφθεί εξ αποστάσεως, ο προμηθευτής οφείλει να καταβάλει στον καταναλωτή, πέραν του ποσού που εισέπραξε από αυτόν βάσει της εν λόγω συμβάσεως, και αποζημίωση για την εκμετάλλευση του εν λόγω ποσού;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

31 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2002/65 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από την εθνική νομολογία, η οποία δεν αποκλείει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή από σύμβαση για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας συναφθείσα εξ αποστάσεως μεταξύ επιχειρηματία και καταναλωτή, στην περίπτωση που η σύμβαση αυτή έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

32 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή που συνάπτει εξ αποστάσεως σύμβαση με επιχειρηματία για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας δεν υφίσταται στην περίπτωση συμβάσεων οι οποίες έχουν εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

33 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το άρθρο 312d, παράγραφος 3, σημείο 1, του BGB, με το οποίο μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2002/65, προβλέπει ότι το δικαίωμα υπαναχωρήσεως αποσβέννυται όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι, εντούτοις, σύμφωνα με τη νομολογία του Bundesgerichtshof (Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου), αυτή η διάταξη του BGB δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις δανείου που συνάπτονται με καταναλωτή, συμπεριλαμβανομένων των συμβάσεων εξ αποστάσεως, και ότι, όσον αφορά τις εν λόγω συμβάσεις, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν αποσβέννυται στην περίπτωση που προβλέπει το εν λόγω άρθρο 312d, παράγραφος 3, σημείο 1, του BGB.

34 Από το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας αυτής, προκύπτει ότι η εν λόγω οδηγία εναρμονίζει, καταρχήν, πλήρως τις πτυχές τις οποίες καλύπτει. Πράγματι, όπως επισημαίνει η συγκεκριμένη αιτιολογική σκέψη, τα κράτη μέλη δεν πρέπει να μπορούν να προβλέπουν διατάξεις άλλες από αυτές που θεσπίζει η εν λόγω οδηγία για τους τομείς τους οποίους αυτή εναρμονίζει, εκτός εάν η οδηγία αυτή ορίζει ρητώς το αντίθετο.

35 Όσον αφορά την περίπτωση στην οποία δεν υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2002/65, η οδηγία αυτή δεν περιέχει διατάξεις που να παρέχουν στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να προβλέπουν, σε εθνική ρύθμιση, ότι ο καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχωρήσεως όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, διαπιστώνεται ότι το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 1, και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 13 της οδηγίας αυτής, δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να προβλέπει ότι ο καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχωρήσεως στην περίπτωση που διαλαμβάνεται στην προηγούμενη σκέψη.

37 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι η αρχή της σύμφωνης ερμηνείας επιβάλλει στις εθνικές αρχές να πράττουν ό,τι είναι δυνατό στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου και εφαρμόζοντας τις αναγνωρισμένες από το δίκαιο αυτό μεθόδους ερμηνείας, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης και να καταλήγουν σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που επιδιώκει το εν λόγω δίκαιο (απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, Praxair MRC, C-486/18, EU:C:2019:379, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Μολονότι η υποχρέωση σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για contra legem ερμηνεία του εθνικού δικαίου, εντούτοις, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να τροποποιούν, αν παρίσταται ανάγκη, την πάγια νομολογία τους σε περίπτωση που αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου η οποία δεν συμβιβάζεται με τους σκοπούς μιας οδηγίας (απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, Związek Gmin Zagłębia Miedziowego, C-566/17, EU:C:2019:390, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

39 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 1, και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 13 της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από την εθνική νομολογία, η οποία δεν αποκλείει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή από σύμβαση για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας συναφθείσα εξ αποστάσεως μεταξύ επιχειρηματία και καταναλωτή, στην περίπτωση που η σύμβαση αυτή έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να λάβει υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου και να εφαρμόσει τις αναγνωρισμένες από το δίκαιο αυτό μεθόδους ερμηνείας, προκειμένου να καταλήξει σε λύση σύμφωνη με τη διάταξη αυτή, τροποποιώντας, εν ανάγκη, την πάγια εθνική νομολογία, εάν αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου η οποία δεν είναι σύμφωνη με την εν λόγω διάταξη.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

40 Καταρχάς υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί. Πράγματι, αποστολή του Δικαστηρίου είναι να ερμηνεύει όλες τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που έχουν ανάγκη τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθούν επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, ακόμη και όταν οι διατάξεις αυτές δεν μνημονεύονται ρητώς στα ερωτήματα που του υποβάλλουν τα εν λόγω δικαστήρια (απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, PI, C-230/18, EU:C:2019:383, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

41 Το δεύτερο ερώτημα αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2, του άρθρου 5, παράγραφος 1, και του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, και παράγραφος 6, της οδηγίας 2002/65.

42 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η DSL Bank ενημέρωσε τον A. και τη L. Romano, πριν από τη σύναψη της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως, ότι «το δικαίωμα υπαναχώρησης αποσβέννυται πρόωρα, όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και ο δανειολήπτης έχει ρητώς συγκατατεθεί ως προς αυτό».

43 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, μολονότι η πληροφορία αυτή αφορά την περίπτωση στην οποία δεν υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2002/65, είναι εντούτοις ανακριβής υπό το πρίσμα της εθνικής ρυθμίσεως, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από το Bundesgerichtshof (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο), κατά την οποία το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν αποσβέννυται αν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και ο δανειολήπτης έχει ρητώς συγκατατεθεί ως προς αυτό.

44 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/65, ο καταναλωτής λαμβάνει τις πληροφορίες που αφορούν, μεταξύ άλλων, την ύπαρξη ή μη του προβλεπόμενου στο άρθρο 6 της οδηγίας αυτής δικαιώματος υπαναχωρήσεως, σε εύθετο χρόνο και προτού δεσμευθεί από μια εξ αποστάσεως σύμβαση ή προσφορά. Η παράγραφος 2 του άρθρου 3 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι οι πληροφορίες που διαλαμβάνονται στην παράγραφο 1, ο εμπορικός σκοπός των οποίων πρέπει να καθίσταται σαφής, παρέχονται κατά τρόπο σαφή και κατανοητό με κάθε ενδεικνυόμενο μέσο σε σχέση με τη χρησιμοποιούμενη τεχνική επικοινωνίας εξ αποστάσεως, λαμβανομένων δεόντως υπόψη, ιδίως, των αρχών της καλής πίστης που πρέπει να διέπει τις εμπορικές συναλλαγές και της προστασίας εκείνων που, σύμφωνα με τη νομοθεσία των κρατών μελών, είναι ανίκανοι προς δικαιοπραξία, όπως οι ανήλικοι.

45 Κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/65, ο προμηθευτής ανακοινώνει στον καταναλωτή όλους τους όρους της συμβάσεως και τις πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, και στο άρθρο 4 της οδηγίας αυτής, σε χαρτί ή σε άλλο σταθερό μέσο το οποίο τίθεται σε εύθετο χρόνο στη διάθεση του καταναλωτή και στο οποίο έχει αυτός πρόσβαση, πριν δεσμευτεί από σύμβαση εξ αποστάσεως ή προσφορά.

46 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το δεύτερο ερώτημα πρέπει να αναδιατυπωθεί ώστε να αφορά το ζήτημα αν το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, και το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι ο επιχειρηματίας που συνάπτει εξ αποστάσεως σύμβαση με καταναλωτή για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας παραβαίνει την υποχρέωσή υπέχει του να ενημερώσει τον καταναλωτή σχετικά με την ύπαρξη δικαιώματος υπαναχωρήσεως κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, πριν ο καταναλωτής αυτός δεσμευτεί από σύμβαση εξ αποστάσεως ή προσφορά σε περίπτωση που ο επιχειρηματίας αυτός ενημερώνει τον καταναλωτή ότι δεν υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως, ακόμη κι αν η πληροφορία αυτή δεν συνάδει προς την εθνική ρύθμιση, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από την εθνική νομολογία, η οποία προβλέπει ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως.

Επί του ερωτήματος

47 Κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής, ο προμηθευτής υποχρεούται να γνωστοποιεί στον καταναλωτή, πριν αυτός δεσμευθεί από εξ αποστάσεως σύμβαση ή προσφορά, τα στοιχεία που αφορούν, μεταξύ άλλων, την ύπαρξη ή μη του προβλεπόμενου στο άρθρο 6 της οδηγίας αυτής δικαιώματος υπαναχωρήσεως.

48 Δεδομένου ότι, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2002/65, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν υφίσταται στην περίπτωση συμβάσεων οι οποίες έχουν εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή και πριν αυτός ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως, ο καταναλωτής πρέπει να ενημερωθεί, κατά το προσυμβατικό στάδιο, ότι δεν υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως στην προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή περίπτωση.

49 Βεβαίως, όπως προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/65, εν αναμονή περαιτέρω εναρμονίσεως, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν σε ισχύ ή να θεσπίζουν αυστηρότερες διατάξεις σχετικά με τις απαιτήσεις εκ των προτέρων πληροφορήσεως, εφόσον οι διατάξεις αυτές είναι συμβατές με το δίκαιο της Ένωσης.

50 Εντούτοις, όπως προκύπτει από την απάντηση που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ ′, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 1, και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 13 της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία, στην περίπτωση συμβάσεως για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας που έχει συναφθεί εξ αποστάσεως μεταξύ επιχειρηματία και καταναλωτή, δεν αποκλείει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή, όταν η σύμβαση αυτή έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

51 Υπό τις συνθήκες αυτές, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να προβλέψει, στην εθνική νομοθεσία του, ότι ο επιχειρηματίας που συνάπτει εξ αποστάσεως σύμβαση με καταναλωτή για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας έχει υποχρέωση να παράσχει στον καταναλωτή, πριν ο τελευταίος δεσμευθεί από σύμβαση εξ αποστάσεως ή προσφορά, πληροφορία αντίθετη προς τις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις της οδηγίας 2002/65, δηλαδή την πληροφορία ότι υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως στην περίπτωση που η σύμβαση αυτή έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

52 Δεδομένου ότι η οδηγία 2002/65 αποκλείει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή στην περίπτωση που διαλαμβάνεται στην προηγούμενη σκέψη, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο επιχειρηματίας παρέβη την υποχρέωσή του, την οποία υπέχει από το άρθρο 5, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, και το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής, να παράσχει στον καταναλωτή τις απαραίτητες πληροφορίες, όταν δεν έχει ενημερώσει τον καταναλωτή για την ύπαρξη, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, δικαιώματος υπαναχωρήσεως στην εν λόγω περίπτωση, αλλά τον πληροφόρησε ότι το δικαίωμα αυτό δεν υφίσταται στην περίπτωση αυτή.

53 Πρέπει να προστεθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με την παράγραφο 1, σημείο 3, στοιχείο α′, του άρθρου αυτού, η πληροφορία σχετικά με την ύπαρξη ή μη δικαιώματος υπαναχωρήσεως πρέπει να παρέχεται στον καταναλωτή κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.

54 Συναφώς, κρίσιμη είναι η αντίληψη του μέσου καταναλωτή, ήτοι του καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος (βλ., κατ’ αναλογία, απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Verbraucherzentrale Berlin, C-485/17, EU:C:2018:642, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

55 Πράγματι, η πλήρης εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων, στην οποία προέβη η οδηγία 2002/65, συνεπάγεται την κοινή ερμηνεία σε όλα τα κράτη μέλη του κριτηρίου του μέσου καταναλωτή.

56 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, και το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι ο

επιχειρηματίας που συνάπτει εξ αποστάσεως σύμβαση με καταναλωτή για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας δεν παραβαίνει την υποχρέωσή του να ενημερώσει τον καταναλωτή σχετικά με την ύπαρξη δικαιώματος υπαναχωρήσεως, κατά τρόπο σαφή και κατανοητό για τον μέσο καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, σύμφωνα με τις επιταγές του δικαίου της Ένωσης, πριν ο καταναλωτής αυτός δεσμευτεί από σύμβαση εξ αποστάσεως ή προσφορά, σε περίπτωση που ο επιχειρηματίας αυτός ενημερώνει τον καταναλωτή ότι δεν υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως, ακόμη κι αν η πληροφορία αυτή δεν συνάδει προς την εθνική ρύθμιση, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από την εθνική νομολογία, η οποία προβλέπει ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως.

Επί του τρίτου ερωτήματος

57 Δεδομένου ότι το τρίτο ερώτημα υποβλήθηκε μόνο για την περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση σ' αυτό λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων που δόθηκαν στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 1, και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 13 της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από την εθνική νομολογία, η οποία δεν αποκλείει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του καταναλωτή από σύμβαση για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας συναφθείσα εξ αποστάσεως μεταξύ επιχειρηματία και καταναλωτή, στην περίπτωση που η σύμβαση αυτή έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να λάβει υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου και να εφαρμόσει τις αναγνωρισμένες από το δίκαιο αυτό μεθόδους ερμηνείας, προκειμένου να καταλήξει σε λύση σύμφωνη με τη διάταξη αυτή, τροποποιώντας, εν ανάγκη, την πάγια εθνική νομολογία, εάν αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου η οποία δεν είναι σύμφωνη με την εν λόγω διάταξη.

2) Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/65, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο α′, και το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι ο επιχειρηματίας που συνάπτει εξ αποστάσεως σύμβαση με καταναλωτή για την παροχή χρηματοοικονομικής υπηρεσίας δεν παραβαίνει την υποχρέωσή του να ενημερώσει τον καταναλωτή σχετικά με την ύπαρξη δικαιώματος υπαναχωρήσεως, κατά τρόπο σαφή και κατανοητό για τον μέσο καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, σύμφωνα με τις επιταγές του δικαίου της Ένωσης, πριν ο καταναλωτής αυτός δεσμευτεί από σύμβαση εξ αποστάσεως ή

προσφορά, σε περίπτωση που ο επιχειρηματίας αυτός ενημερώνει τον καταναλωτή ότι δεν υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως όταν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή, πριν ο τελευταίος ασκήσει το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως, ακόμη κι αν η πληροφορία αυτή δεν συνάδει προς την εθνική ρύθμιση, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από την εθνική νομολογία, η οποία προβλέπει ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, υφίσταται δικαίωμα υπαναχωρήσεως.

(υπογραφές)